

Erken Görünüm

Journal Pre-proof

Haber Okuryazarlığı ve Çatışma Algısı: Filistin-İsrail Çatışması Üzerine Bir Araştırma

Doç. Dr. Ozan KOCABAŞ

İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, MALATYA.

e-posta: ozan.kocabas@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4966-7730

DOI: 10.30794/pausbed. 1559264

Dergi adı: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Journal Name: Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute

Gönderilme tarihi/Received: 01.10.2024

Kabul tarihi/Accepted: 11.03.2025

Bu makaleyi şu şekilde alıntılayın: Kocabaş, O. (2025). "Haber Okuryazarlığı ve Çatışma Algısı: Filistin-İsrail Çatışması Üzerine Bir Araştırma", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 68, ss. xx-xxx.

To cite this article: Kocabaş, O. (2025). "News Literacy And Conflict Perception: A Study On The Philistine-Israeli Conflict", *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, issue 68, pp. xx-xxx.

This is a PDF file of an article that has undergone enhancements after acceptance, such as the addition of a cover page and metadata, and formatting for readability, but it is not yet the definitive version of record. This version will undergo additional copyediting, typesetting and review before it is published in its final form, but we are providing this version to give early visibility of the article. Please note that, during the production process, errors may be discovered which could affect the content, and all legal disclaimers that apply to the journal pertain.

Bu, kabulden sonra kapak sayfası ve üst veri ekleme, okunabilirlik için biçimlendirme gibi geliştirmelere tabi tutulan bir makalenin PDF dosyasıdır, ancak henüz dosyanın kesin sürümü değildir. Bu sürüm, son haliyle yayınlanmadan önce ek dosya düzenleme, dizgi ve incelemiden geçecektir, ancak makalenin erken görünümünü sağlamak için bu sürümü sağlıyoruz. Üretim sürecinde içeriği etkileyebilecek hataların keşfedilebileceğini ve dergi için geçerli olan tüm yasal uyarıların geçerli olduğunu lütfen unutmayın.

HABER OKURYAZARLIĞI VE ÇATIŞMA ALGISI: FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Öz

Bu çalışmanın amacı, katılımcıların haber okuryazarlık düzeyleri ile Filistin-İsrail çatışmalarını algılama biçimleri arasında nasıl ve ne tür bir ilişki olduğunu tarama yöntemiyle ortaya koymaktır. İnönü Üniversitesinde öğrenim gören 428 örgün öğrenciyle yüz yüze görüşülerek anket yapılmış, 390 anket analiz edilmiştir. Güdekli vd. (2022) geliştirdiği haber okuryazarlığı ölçeği olduğu gibi, Khatib vd. (2018) geliştirdikleri çatışma algısı ölçeği Türkçeye uyarlanarak kullanılmıştır. Haber okuryazarlığı toplamı ve öz yeterlilik boyutu açısından fakülteler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Eleştirel performans boyutu açısından fakülteler arasında zayıf da olsa anlamlı bir farklılık görülmüştür. Fakültelere göre Filistin-İsrail çatışmasını algılama biçimlerinin değiştiği görülmüştür. Katılımcıların çatışma algısı düzeyi ile haber okuryazarlık düzeyleri arasında ($r = 0,144$; $p = 0,004$); öz yeterlilik boyutu ile çatışmanın maddi algılanması arasında ($r = 0,144$; $p = 0,004$) ve eleştirel performans ile çatışmanın dini algılanması arasında ($r = 0,130$; $p = 0,10$) zayıf düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Haber Okuryazarlığı, Çatışma, Filistin, İsrail*

NEWS LITERACY AND CONFLICT PERCEPTION: A STUDY ON THE PHILISTINE-ISRAELI CONFLICT

Abstract

The aim of this study is to reveal how and what kind of a relationship there is between the participants' news literacy levels and their perceptions of the Palestinian-Israeli conflict. Data were collected from 428 formal students studying at İnönü University through questionnaires and 390 questionnaires were analyzed. As well as the news literacy scale developed by Güdekli et al. (2022), the conflict perception scale developed by Khatib et al. (2018) was adapted into Turkish and used. No significant difference was found between faculties in terms of total news literacy and self-efficacy dimension. A significant, albeit weak, difference was observed between faculties in terms of critical performance dimension. It was observed that the way of perceiving the Palestine-Israel conflict varied according to the faculties. It was found that there was a weak positive significant relationship between the participants' conflict perception level and their news literacy level ($r = 0.144$; $p = 0.004$); between the self-efficacy dimension and the material perception of conflict ($r = 0.144$; $p = 0.004$); and between the critical performance and the religious perception of conflict ($r = 0.130$; $p = 0.10$).

Keywords: *News Literacy, Conflict, Palestine, Israel*

1. GİRİŞ

McCombs ve Shaw (1972) sonradan bir araştırma geleneğini doğuracak gündem belirlemeyle ilgili ilk araştırmayı yaptığında uzun süredir merak konusu olan “Medyanın/medya metninin insanın zihnini şekillendirmede tesiri var mı?” sorusuna, kısıtlı da olsa, bir cevap vermeyi ummuşlardı. Bu soruya verilen yanıtların yön ve kaynağındaki zenginlik kitle iletişiminin bir disiplin olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Vorderer, Park ve Lutz 2019). İnsanları hâlihazırda yöneten ve yönlendirenlerin böyle bir kaygı taşıyor olmalarını anlamak güç değildir zira medyayı şekillendirme kabiliyetine sahip olanların, insanları yönlendirebildiklerini tarih pek çok kez farklı yollarla ortaya koymuştur (Jowett ve O’donnell, 2018; Benkler vd., 2018). Dolayısıyla medya metninin “doğru okunması”na yönelik ilgi yeni bir olgu değildir.

Doğru okuma, metnin yazarının kastettiği anlamın muhatabı tarafından yazarın niyeti doğrultusunda olduğu gibi anlaşılabilmesidir (Yavuz, 2010: 14-18), medya okuryazarlığı çerçevesinde geliştirilen bakış açılarının esasını da bu yazar merkezli anlama kavrayışı belirlemektedir. Medya okuryazarlığındaki amaç, medya metninin muhtevasını oluşturan bilginin aslına uygun olarak tespiti ve bunun aslına uygun olarak anlaşılması için bir yol ve yöntem oluşturmaktır (Association of College and Research Libraries, 1989). Medya metninin ihtiva ettiği bilginin doğruluğu meselesi popüler bir konudur ve dijitalleşen medya metninin analiz edilmesine yönelik olarak çabaların odağında yer almaya devam etmektedir (Blakeslee 2004: 6; Kurpiel 2021).

Medya okuryazarlığı kavramının çeperinde gelişen çok sayıda okuryazarlık biçiminden söz etmek mümkündür (Aytaş ve Kaplan, 2017: 292-294), haber okuryazarlığı da bunlardan biridir (Cengiz, 2023; Kocabaş, 2023). Bilhassa insanları belirli yönleriyle tesir altına alabilen ve infial yaratma potansiyeline sahip olan kimi toplumsal çatışmalarla ilgili haberlerin doğru anlaşılması önem arz etmektedir. Türkçe literatürde medya okuryazarlığı ile ilgili teorik ve pratik çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkünken (Altun, 2008; Avcı, 2014; Kalan, 2010; Karaman ve Karataş, 2009; Kurt ve Kürüm, 2010; Önal, 2007), haber okuryazarlığı hakkında aynı durumdan söz etmek pek mümkün değildir, olanlar ise daha çok haberin teyidi üzerine yapılan çalışmalardır (Kavaklı, 2019; Çömlekçi, 2019; Kutlu ve Doğan, 2020; Kesgin ve Ünlü, 2021). Diğer taraftan bilhassa son on yılda yoğun şekilde cereyan eden hakikat sonrası tartışmalarıyla birlikte haber okuryazarlığına dünya genelinde akademik ilginin arttığı görülmektedir (Fleming 2014; Higdon 2020; Hobbs 2010; Kocabaş 2022).

Literatürde haber okuryazarlığının gerekliliği, medya okuryazarlığının altında mı olduğu veya bilgi okuryazarlığının bir türü mü olduğu hususlarında tartışmalar mevcuttur (Vraga vd., 2021a; Tully vd. 2022; Malik vd., 2013; Cengiz, 2023; Kocabaş, 2023).¹ Dolayısıyla fertlerin farklı medya metnlerini nasıl algıladıklarını anlamaya çalışan çeşitli çalışmaların yanında haber okuryazarlık düzeylerini ölçmeyi hedefleyen çalışmalar da vardır. Bu zeminde bilhassa bilgi okuryazarlığı seviyesi yüksek kişilerin, bilişsel becerilerinin farkında olduklarını ve bu yolla haberlerin doğruluğunu tespit etme hususunda daha başarılı olduklarını söylemek mümkündür (Jones-Jang vd., 2021:381; Beşikçi ve Çelikkol, 2024: 279-280). Dolayısıyla fertlerin en azından haberin üretimi, yayılımı ve tüketimi safhalarıyla ilgili teorik bilgiye sahip olduklarını söylemek mümkünse de yine de, Onursoy’un (2018: 1008) dijital yetkinliğin teknolojiyi “bilgece kullanmak” anlamına gelmeyeceğini vurgulaması gibi, salt bilişsel becerilere sahip kişilerin bu becerilerini haber okuryazarlığı hususunda bir hayat tarzına çevirip çevirmediikleri veya davranışa dököp dökmedikleri yahut tüm haberlere uygulayıp uygulamadıkları meçhuldür (Kutlu ve Doğan, 2020).

Bu çalışmada katılımcıların üniversite öğrencilerinden seçilmiş olmasının esas sebebi yukarıda ifade edilen bilişsel yeterliliğin fertlerin haber okuryazarlık düzeyleri hususunda belirleyici bir nitelik olup olmadığını, fakülte bazlı değerlendirmeler yoluyla ise fen bilimleri ve sosyal bilimler sahalarında öğrenim gören öğrenciler arasında olası farklılıkların ortaya çıkıp çıkmayacağını tespit etmektir. Literatüre bakıldığında üniversite öğrencilerinin eğitim gördükleri alan ile okuryazarlık düzeyleri arasında genellikle anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Örneğin Akdağ ve Karahan’ın (2004) İnönü Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteler ile bilgi okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Beşikçi ve Çelikkol (2024) ise lisans ve ön lisans öğrencileri arasında sosyal medya haberlerine güven ve doğrulama motivasyonları arasında anlamlı farklılık tespit etmiştir. Ancak lisans eğitimi alan öğrencilerin alanlarıyla ilgili bir değerlendirme yapılmamıştır. Diğer taraftan Akyüz vd.’nin (2021) üniversite öğrencilerinin sahte/yalan haberlere

¹ Ashley vd. (2013) “Developing a news media literacy scale” isimli makalelerinde medya okuryazarlığıyla ilgili yapılmış çalışmalara dayanarak haber medyasını eleştirel şekilde ele alan bir ölçek geliştirmiş, Maksı vd (2015) ise Potter’in (2004) medya okuryazarlığına bilişsel yaklaşımını haber medyasına uyarlayan bir ölçek geliştirmiştir. Örneğin Vraga ve Tully’nin (2021b) çalışması, ölçeksel yaklaşımların uygulamalı örneğini sunması açısından iyi bir örnektir.

yönelik doğrulama refleksleri ile ilgili yaptıkları çalışmada iletişim fakültesi öğrencilerinin diğer fakülte öğrencilerinden pek de farklı olmayan biçimde doğrulama pratiklerinden habersiz olduğunu tespit etmiştir.

Literatürde çatışma olgusunu kişiler arası, örgütsel ve uluslararası düzeyde ve örgüt içi, kişilerarası iletişimin, uluslararası ilişkilerin bir parçası olarak ele alan çok sayıda araştırmayla karşılaşmak mümkündür (Martínez-López, 2022; Wall Jr ve Callister, 1995; De Dreu, 1997; Özalp, 1989; Ramsbotham vd., 2011; Ada, 2013; Wilmot ve Hocker, 2017; Hocker ve Wilmot, 2018; Özdemir, 2018). Bununla birlikte çatışmanın algılanma biçimi üzerine yapılan çalışmaların, buna yönelik geliştirilen ölçeklerin sayısının azlığı ise dikkat çekicidir. Filistin meselesi hem ulusal hem de uluslararası zeminde uzun yıllardır güncelliğini koruyan bir çatışmalar silsilesini tanımlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, İnönü Üniversitesinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin haber okuryazarlık düzeyleri ile Filistin-İsrail çatışmalarını algılama biçimleri arasında nasıl ve te tür bir ilişki olduğunu tarama yöntemiyle ortaya koymaktır. Çalışma, güncelliğini koruyan Filistin-İsrail çatışmasının algılanma biçimini haber okuryazarlığı çerçevesinde ele alması ve bu yolla literatürdeki söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlayan pratik bir çaba olması dolayısıyla önemlidir.

Çalışma kapsamında aşağıdaki araştırma sorularının cevapları aranmıştır:

1. Haber okuryazarlığı, eğitim görülen alana göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. Çatışma algısı, eğitim görülen alana göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Haber okuryazarlığı düzeyleri ile çatışmaların algılanma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. “DOĞRU OKUMA” BİÇİMİ OLARAK HABER OKURYAZARLIĞI

Medya metinlerinin çokluğu ve çeşitliliği doğru bilginin tespiti ve yorumu hususunda toptancı bir önlem stratejisinin işlevselliğini engellemektedir. Zira medyanın ve taşıdığı mesajın türünün kendine has birtakım nitelikleri söz konusudur. Bu çeşitlilik içerisinde insanları yönlendirebilme kabiliyeti hususunda en tesirli medya metinlerinden birinin haber olduğunu vurgulamak gerekir (McCombs ve Reynolds, 2009). Dolayısıyla haberin nasıl işlediğini, insanlar üzerinde nasıl bir tesire sahip olduğunu açıklamaya yönelik kuramlar olduğu gibi (Şentürk Kara ve Kocabaş, 2023), insanların habere karşı nasıl önlem alması gerektiğine veya haberi nasıl doğru okumaları gerektiğine yönelik geliştirilmiş kuramlar da vardır. Haber okuryazarlığı böyle bir çabanın neticesi olarak ortaya çıkmıştır (Cengiz, 2023). Önceleri medya okuryazarlığının bir parçası olarak düşünülen haber okuryazarlığı (Mihailidis, 2012:2) habere, üreticilerinin ve tüketicilerinin rol ve sorumluluklarını anlamaları ve bu sayede demokratik toplumun güçlendirilmesine yardımcı olmaları için odaklanmaktadır (Burroughs vd., 2009; RobbGrieco ve Hobbs, 2013: 22). Zira haber okuryazarlığının ifade özgürlüğüyle, bilgiye erişimle, yönetim sürecine katılımla ve çok seslilik ile doğrudan bağlantısı vardır (Moeller, 2012: 192).

Kitle iletişim teknolojilerinin gelişen mâhiyeti habere gömülü yanlış bilginin farklı bir ifadeyle dezenformasyonun eskiye nazaran çok daha hızlı yayılmasına (Vosoughi vd., 2018: 1150-51; Yücel ve Aydın, 2022: 335) dolayısıyla haberi doğru okumanın öneminin artmasına hatta esas işi haber teyidi olan profesyonellerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Kavaklı, 2019). Bu sebeple haber okuryazarlığı genellikle yanlış bilgi içeren sahte haberlerin bir “panzehiri” olarak tasavvur edilmektedir (Barron, 2017). Haber okuryazarlığı kavramının esas gayesi izleyiciye bilişsel bir meziyet olarak haberi, verili bağlamları içerisinde eleştirel bir zeminde değerlendirebilme kabiliyetini kazandırmak ve bunu davranışsal bir beceriye çevirmesini sağlamaktır (Stony Brook University Center for News Literacy, 2016; Ashley, 2020: 10-11).

Haber okuryazarlığının fertlerden istediği öncelikle ve yoğun biçimde bilişsel bir çabadır. Bu yönüyle haber okuryazarlığı, bilginin nasıl ve nereden geldiğini değerlendiren temel okuryazarlık biçimi olan bilgi okuryazarlığından beslenmektedir. Bilhassa yazılı bilginin sistematik biçimde doğruluğunun değerlendirilmesi anlamına gelen bilgi okuryazarlığı, internetin toplumsal hayata nüfuzu ile biçim değiştirmiştir. CRAAP (Güncellik/currency, ilgi/relevance, doğruluk/accuracy, yetkinlik/ authority, amaç/purpose) olarak kısaltılan yöntem, internet sitesinden yayılan bilginin güvenilirliğinin tespiti için kullanılır olmuştur. Buna göre bilginin yayınlanma zamanı, internet bağlantılarının aktif olması *güncelliği*, hedef kitleye uygunluğu, sunum biçimi (zorluk, basitlik), soruya uygun cevap verip vermemesi *ilgililiği*, bilgi kaynağının kimliği, uzmanlığı, iletişim bilgilerinin olup olmaması *yetkinliği*, bilginin kanıta dayanıp dayanmadığı, teyit edilip edilmediği, ifadenin tarafsızlığı ve dil bilgisine uygunluğu *doğruluğu*; satış, eğitim, eğlendirme gayesi, yazarın veya sponsorun niyetinin açık bir şekilde ifade edilip edilmemesi ise *amacını* yansıtmaktadır (Blakeslee, 2004; Fielding, 2019). Haberin özünün bilgi olması haber okuryazarlığının esasını bilgi okuryazarlığının yol ve yöntemlerinin oluşturduğunu söylemeyi mümkün kılmaktadır (Ashley vd., 2013: 8-9).

Bilgi okuryazarlığının hâkimiyetine rağmen haber okuryazarlığının ayırıcı birtakım niteliklerinin ve modellerinin olduğunu vurgulamak gerekir. Örneğin, Stony Brook Üniversitesi Haber Okuryazarlığı Merkezi Haber Okuryazarlığı Modeli (Stony Brook University Center for News Literacy, 2016) fertlerin, haberi üretenin profesyonel bir gazeteci mi yoksa sıradan biri mi olduğunu anlama (1), haber ile yorum arasındaki farkı ayırt edebilme (2), neyin iddia, neyin çıkarım veya kanıt olduğunu tespit edebilme (3), kanıtlara ve kaynaklara bağlı olarak haberi doğru değerlendirebilme (4), haberi yazarların önyargılarını ayırabilme ve izleyenlerin önyargılarından ayrılabilme becerilerini kazanmalarına yönelik eleştirel bir perspektif sunmaktadır. Haberin üretildiği içtimai çevrenin, haberin yazım safhasında gazetecinin tesiri altında kaldığı mutatlıkların, dış tesirlerin, haberi haber yapan ayırıcı niteliklerin, haberin yayılımında kullanılan yolların, tekniklerin ve en nihayetinde haberin yorumlanmasına tesir edebilecek şahsi faktörlerin farkına varılması hususlarına dikkat edilmesi, haber okuryazarlığının bilişsel bir beceri yumağı olduğunu göstermektedir (Tully vd., 2022: 1592-1601). Bir başka ifadeyle ferdin etrafında akmaya devam eden kamusal hayata nüfuz etmesi, sosyal, kültürel, ekonomik güçler hakkında bilgi sahibi olması, haber okuryazarlığı becerilerini kazanmasının temelindeki motivasyonlardır (Lugalambi, 2012: 174). Ancak söz konusu bilişsel bilgi yumağına sahip olmak ve etrafta akan hayata salt bilişsel anlamda nüfuz edebilmek haber okuryazarı olmak anlamına gelmeyebilir.

Haber okuryazarlığının tek başına bilişsel bir süreç olmadığına yönelik bakışa göre fert, haber okuryazarlığına ait teorik bilgilere sahip olup, bilişsel bir eleme sürecinden haberi nasıl geçireceğinin bilgisine vakıf olabilir ancak bunu uygulayamıyor da olabilir. Farklı bir ifadeyle fert, teorik bilgiyi bir davranışa dönüştürmemiş/dönüştürmemiş olabilir. Dolayısıyla haber okuryazarlığının bilişsel boyutuyla davranışsal boyutunu ayırmak gerekmektedir. Bilişsel boyut daha çok haberin üretimi, dağıtımı ve tüketimi üzerindeki tesirlerin bilinmesi ve kavranması anlamına gelirken, fertlerin haber içeriğine yönelik olarak eleştirel, tarafsız bir bakış geliştirmeleri ve haberin doğruluğuna yönelik teyit çabasına girmeleri gibi pratikler bilişsel olanın davranışa dönüştüğünü göstermektedir (Vraga vd., 2021b: 8-10, 15).

3. "BİTMEYEN ÇATIŞMA" FİLİSTİN-İSRAİL SORUNU

Filistin sorununun temelini, 1800'lü yılların sonlarından itibaren dünya Yahudilerinin Filistin toprakları üzerinde bir devlet kurma fikirlerinin olgunlaşması (Göze, 1995) ve İngiltere'nin 1917 Balfour Deklarasyonu ile Filistin'de Yahudilere ait bir milli yurt kurulacağını kabul etmesi oluşturmaktadır (Uyanık ve Yavuz, 2023). I. Dünya Savaşı sonrasında İngiliz mandası altında bölgeye Yahudilerin göç ettirilmesi (Kasalak, 2016: 71-74) ve ekilebilir arazilerin ciddi bir kısmının Yahudilerin eline geçmesi (Cleveland, 2008: 283) gibi sebepler 1921, 1928, 1933 yıllarında ve 1936-1939 arasında Arap ve Yahudiler arasında ciddi çatışmalar yaşanmasına yol açmıştır (Best vd., 2020: 140). Söz konusu çatışmalar ve Arap ayaklanmalarının sebeplerini anlamaya çalışan İngilizler bölgede çok sayıda araştırma komisyonu kurmuştur. Ancak 1936 yılında oluşturulan ve 1937'de yayınlanan Peel Komisyonu Raporu'yla ilk defa toprakların bölünmesi fikri ileri sürülmüştür. Rapora göre, Arap, Yahudi ve Kudüs olmak üzere üç uluslararası bölgeye ayrılacak Filistin'de İngiliz mandası kaldırılacak ve bağımsız iki devlet kurulacaktır. Araplar planı reddetmiş, Yahudiler ise kabul etmiştir. Her ne kadar bu plan hayata geçirilme de II. Dünya Savaşı'ndan sonraki uygulamaların temelini oluşturmuştur (Oral, 2021: 149-50).

1944 yılından itibaren bölgedeki İngiliz birliklerine ve siyasî teşkilatlarına karşı yürütülen Arap saldırıları, II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngilizlerin Filistin sorununu Birleşmiş Milletler'e sevk etmesine sebep olmuştur. Birleşmiş Milletler esasını Peel Raporu'nun oluşturduğu iki devletli bir taksim tasarısı üzerinde anlaşılmıştır, fakat Araplara nüfus çokluğuna rağmen daha az toprak veriliyor olması, verimli tarım arazilerinin ve sanayinin bulunduğu bölgelerin Yahudilere bırakılması gibi sebepler dolayısıyla tasarı Araplar tarafından reddedilmiştir. Tasarının uygulanma kararlılığının sonucunda, İngiliz manda yönetiminin sona ermesinden birkaç saat önce 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti ilan edilmiştir (Best vd., 2020: 134-36). İsrail Devleti'nin ilanının ardından 1948'de Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak kuvvetleri Filistin topraklarına girmiştir. Araplar ilk safhada başarılı olsalar da savaş sonunda İsrail, Filistin topraklarının dörtte üçünü ele geçirmiştir (Memiş, 2006: 130). Çatışmalar devam etmiş, 1956, 1967, 1973 yıllarında üç savaş daha yaşanmıştır. 1967 savaşıyla birlikte sınırlarda değişiklikler olmuştur. Öyle ki bu savaş sonucunda İsrail, Mısır'dan Sina Yarımadası'nı, Gazze Şeridi'ni, Ürdün'den Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü, Suriye'den ise Golan Tepeleri'ni almıştır (Çalık Topuz ve Arafat, 2023: 361). Çözumsuzluklar ve anlaşmazlıklar 1973 yılında yeni bir savaşın yaşanmasına sebep olmuş, Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail'e yoğun yardımı sayesinde bu savaşı da İsrail kazanmıştır. Savaştan sonra İsrail ilk kez bir Arap devletiyle (Mısır) barış anlaşması imzalamış, Filistinliler soydaşlarının desteğinden de mahrum kalmış ve işgale karşı 1987 yılında I. İntifada olarak isimlendirilen ayaklanmayı başlatmıştır, söz konusu ayaklanma neticesinde Filistin Kurtuluş Örgütü Filistin'in resmi temsilcisi konumuna yükselmiştir (Özkoç, 2009: 173).

1990’larda Arap-İsrail çatışmalarını çözmeye yönelik bir dizi girişim olmuştur. Bu süreçte görece barışın hakim olduğu bir dönem yaşanmasına rağmen İsrail’in Filistinlilere yönelik insan hakları ihlalleri sistematik olarak devam etmiştir (Çalık Topuz ve Arafat 2023: 362). Ariel Şaron’nun Mescid’i Aksaya yaptığı ziyaret 2000 yılında beş yıl sürecek II. İntifada’nın başlamasına sebep olmuştur. II. İntifada İsrail-Filistin arasındaki sorunların bitmediğini dünya kamuoyuna tekrar hatırlatmıştır. 2007 yılında ABD öncülüğünde gerçekleştirilen Annapolis görüşmeleri, ABD Başkanı Obama’nın çabaları veya Avrupa Birliği’nin 1967 sınırlarını temel alan iki devletli çözüme destek veren girişimleri de sonuçsuz kalmıştır (Muasher, 2021). 2005 yılında İsrail’in Gazze’den çekilme kararı kontrolün Hamas’ın eline geçmesine sebep olmuştur. Hamas’ı terörist örgüt ilan eden İsrail, 2008, 2012, 2014, 2021 yıllarında operasyonlar düzenlemiştir (Çalık Topuz ve Arafat 2023: 362). 7 Ekim 2023 tarihinde Hamas’ın İsrail’e geniş çaplı saldırıları ile başlayan ve soykırıma dönüşen savaş ise bu çalışmanın yürütüldüğü tarihte hâlâ tüm şiddetiyle devam etmektedir.

4. YÖNTEM

İnönü Üniversitesi öğrencilerinin haber okuryazarlığı ve çatışma algıları arasındaki ilişkileri tespit edebilmek için tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama (survey) yöntemi, evrenden veya genellikle evreni temsil edebilme yeterliliğine sahip bir örneklemden evrene ait yetenek, görüş, inanç, tutum veya bilgi gibi birtakım niteliklerini tespit edebilmek amacıyla uygun sorular yoluyla verilerin toplandığı nicel bir yöntemdir (Sezgin Selçuk, 2019: 140-141). Haber okuryazarlığı ve çatışma algıları arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için haber okuryazarlığı ve çatışma algısı ölçeğinden oluşan iki bölümlü bir anket formu hazırlanmıştır. Çatışma algısı ölçeği Khatib vd. (2018) Filistin-İsrail çatışmasından yola çıkarak “Conflict perception: A new scale with evidence from Israel and Palestine” adlı çalışmada geliştirdikleri ölçeğin 5’li likert tipinde Türkçeye uyarlanmış hâlidir. Ölçek, dînî 17, milliyetçi 21 ve maddî esaslı 17 olmak üzere 3 alt boyuttan ve toplam 55 maddeden oluşmaktadır. Ankete yönelik 50 kişi üzerinde yapılan pilot uygulamada güvenilirlik Cronbach Alfa 0,261² bulunmuştur. Güvenilirliği artırmak için revize edilen sorulardan katılımcılar tarafından algılanmadığı tespit edilen (dînî 2, milliyetçi 3, maddî 1) 6 soru çıkarılmıştır. Revize anketin Cronbach Alfa değeri 0,873 bulunmuştur. Haber okuryazarlığı ölçeği ise Güdekli vd. (2022) çalışmasından olduğu gibi alınmıştır. Güdekli ve arkadaşlarının (2022) geliştirdiği öz yeterlilik 6 ve eleştirel performans 4 olmak üzere 2 alt boyut ve toplam 9 maddeden oluşan 5’li likert tipi ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alfa 0,77 bulunmuştur.

Veri toplamak için Haziran 2024 tarihinde bir saha araştırması yapılmıştır. Basit rastlantısal örneklem yoluyla araştırma evrenini oluşturan 14 fakülteden her birinden en az 30 kişi olmak üzere 428 örgün öğrenciye yüz yüze anket uygulanmıştır. 50 öğrenci üzerinde pilot çalışma yapılmış geri bildirimlere göre ankete son hâli verilmiştir. Eksik ve hatalı 38 anket çıkarıldıktan sonra kalan 390 anketten elde edilen veriler istatistik paket programıyla (SPSS 25.0) analiz edilmiştir. Normal dağılım gösterdiği tespit edilen veriler, frekans analizi, merkezi eğilim istatistikleri, bağımsız örneklem t testi, tek yönlü varyans analizi (ANNOVA) ve pearson korelasyon analizi ile tahlil edilmiştir.

Katılımcıların haber okuryazarlığı ve çatışma algısı ile ilgili genel eğilimini tespit edebilmek için merkezi eğilim istatistikleri çıkarılmış ve frekans analizi uygulanmış; katılımcıların cinsiyetine göre haber okuryazarlığı ve çatışma algısı seviyelerinin değişip değişmediğini tespit edebilmek için bağımsız örneklem t testi; fakülteye göre haber okuryazarlığı ve çatışma algısının farklılaşıp farklılaşmadığını tespit edebilmek için tek yönlü varsans analizi (ANNOVA); katılımcıların haber okuryazarlık seviyeleri ile çatışma algısı arasında anlamlı istatistik bir ilişki olup olmadığını tespit edebilmek amacıyla ise pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Böylece çalışmanın araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

Çalışma, katılımcı sayısının düşük olması, tek bir üniversite üzerinde gerçekleştirilmiş olması gibi sınırlılıklara sahiptir. Çalışmanın etik onayı, İnönü Üniversitesi Etik Kurulu’na başvurularak alınmıştır (Oturma Tarihi: 27.05.2024, Sayı: 2024/10-5).

² 0,70-0,90 arasındaki değerler literatürde kabul edilen güvenilirlik aralığıdır (Tavakol ve Dennick, 2011).

5. BULGULAR

390 anketin %47,7'si kadın, %52,3'ü erkektir. Katılımcıların %50'si 22-25 yaş aralığındadır. 18-21 yaş arasındaki katılımcı sayısı ise %41,8'dir. 26 yaş ve üzerindeki katılımcıların oranı %7,1 ile diğer gruplara nazaran daha azdır. Katılımcıların %1'i yaşını belirtmemiştir. 390 anketin fakültelere göre dağılımı ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Anketlerin fakültelere göre dağılımı

Fakülte	Frekan s	Yüzde
Güzel Sanatlar	25	6,4
Hemşirelik	25	6,4
Eğitim	26	6,7
İktisadi ve İdari Bilimler	26	6,7
Spor Bilimleri	27	6,9
Diş Hekimliği	28	7,2
Fen Edebiyat	28	7,2
İlahiyat	28	7,2
İletişim	28	7,2
Mühendislik	28	7,2
Tıp	28	7,2
Sağlık Bilimleri	29	7,4
Eczacılık	32	8,2
Hukuk	32	8,2
Toplam	390	100

Araştırmaya katılanların %29,7'si 2'nci sınıf öğrencisidir, bu orasını sırasıyla %23,1 ile 1'inci, %20,3 ile 3'üncü, %16,4 ile 4'üncü, %4,1 ile 5'inci sınıf öğrencileri takip etmektedir. 6 ve üstü ile hazırlık sınıfına devam eden öğrencilerin oranı %3,4'tür. Katılımcıların %3,1'i ise sınıfını belirtmemiştir.

Tablo 2. Haber okuryazarlığı ölçeği maddelerinin merkezi eğilim istatistikleri

	Ortala ma	Standart Sapma
Öz yeterlilik boyutu		
1. Bir konuda karara varmadan önce bilgi toplarım.	4,17	,96
3. Okuduğum haberde sunulan bilgiler arasındaki zıtlıkları bulabilirim.	3,99	,84
5. Aynı haber metnindeki verilerle yorumları birbirlerinden ayırt edebilirim.	3,95	,92
4. Haberde öne sürülen iddiaların nesnelliğini değerlendirebilirim.	3,94	,85
2. Bir konuda anlatılan/yapılmış bir haberin doğru olup olmadığını anlarım.	3,67	,87
Eleştirel performans boyutu		
8. Doğrulama/teyit sitelerine bakarım.	3,29	1,28
6. Haber sitelerinin künye bilgilerine bakarak sahibi, editörü v.b. konularda bilgi edininirim.	3,02	1,25
7. Haberin yazarının kim olduğunu araştırırım.	2,90	1,30
9. Doğrulama/teyit siteleriyle iletişim kurarak şüpheli haberi araştırmalarını isterim.	2,74	1,31

(1 – Kesinlikle Katılmıyorum, 5 – Kesinlikle Katılıyorum)

Tablo 1'de haber okuryazarlığı ölçeğinin alt boyutları ve katılımcıların maddelere katılım dereceleri görülmektedir. Tablo incelendiğinde, "Bir konuda karara varmadan önce bilgi toplarım." ifadesine katılımın

diğerlerine nazaran daha yüksek olduğu ($\bar{x}=4,17$) görülmüştür. Öz yeterlilik boyutundaki maddelere genel olarak $\bar{x}=3,50$ 'nin üstünde bir katılımın gösterilmiş olması, katılımcıların kendilerini bu boyutta daha yetkin gördüklerini düşündürmektedir. Diğer taraftan benzer katılım oranı eleştirel performans boyutunda ortaya çıkmamıştır. Her ne kadar katılımcılar “Doğrulama/teyit sitelerine bakarım.” ifadesine diğer maddelere nazaran daha yüksek bir katılım göstermişse de ($\bar{x}=3,29$) genel eğilim, eleştirelilik yönünde daha zayıf bir tutum sergilendiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Çatışma algısı ölçeği dînî alt boyutu maddelerinin merkezi eğilim istatistikleri.

	Ortalama	Standart Sapma
Dînî algı alt boyutu		
2. Kudüs meselesi, şehrin kutsallığıyla ilgilidir.	4,03	1,12
3. Filistin toprakları, kutsal metinlerde vaad edildiği için önemlidir.	3,93	1,15
1. Filistin'deki çatışmalar, Müslüman-Yahudi çatışmasıdır.	3,71	1,34
7. İsrail veya Filistin toprakları Kur'an'ın topraklarıdır.	3,65	1,28
10. İsrail-Filistin sınırlarının 1948'deki şekline geri çevrilmesi gerekir.	3,56	1,19
5. Filistin'de yaşanan çatışmaların tarafları Müslümanlar ve Yahudilerdir.	3,34	1,41
8. Filistin-İsrail çatışmasında ödün verilemeyecek tek konu, Kudüs'tür.	3,24	1,41
4. Filistin topraklarında gelecekte, dînî kurallarla yönetilen bir devlet kurulacaktır.	3,20	1,18
9. Bölgede gelecekte dînî kurallarla yönetilen bir devlet kurulmalıdır.	3,10	1,32
14. Yirminci yüzyılın başlarında Yahudiler, dînî gerekçelerle Filistin'e göç etmiştir.	3,10	1,21
15. Düşmanla savaşmak, din için savaşmaktır.	3,01	1,40
13. Filistin-İsrail çatışması kıyamete kadar sürebilir.	2,82	1,23
6. İsrail veya Filistin toprakları Tevrat'ın topraklarıdır.	2,40	1,27
11. Tapınak Tepesi ve Ağlama Duvarı'nın veya Kudüs'ün Müslümanlara teslim edilmesi çok üzücü bir olaydır.	2,09	1,26
12. Barış sağlandıktan sonra, iki ülke arasında ekonomik ve sosyal bağlar kurulmasını Müslümanlar güvenilmez olduğu için desteklemem.	1,86	1,21

(1 – Kesinlikle Katılmıyorum, 5 – Kesinlikle Katılıyorum)

Çatışma algısı/dînî alt boyutundaki maddelerin merkezi eğilim istatistikleri incelendiğinde, Kudüs'ün kutsallığının çatışmaların sebebi olduğuna yönelik kanaatin ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir (madde 2 $\bar{x}=4,03$; madde 3 $\bar{x}=3,93$; madde 1 $\bar{x}=3,71$; madde 7 $\bar{x}=3,65$; madde 10 $\bar{x}=3,56$). Ortaya çıkan dikkat çekici hususlardan biri 7'nci madde ve 6'nca maddeler arasındadır. “İsrail veya Filistin toprakları Kur'an'ın topraklarıdır.” ifadesine sahip 7'nci maddeye katılım oranı ile “İsrail veya Filistin toprakları Tevrat'ın topraklarıdır.” maddesine katılım oranı arasındaki fark (madde 7 $\bar{x}=3,65$; madde 6 $\bar{x}=2,40$) katılımcıların Filistin topraklarını İslâm ile özdeşlendikleri fikrini destekler niteliktedir. Dikkat çekici bir diğer husus katılımcıların “Düşmanla savaşmak, din için savaşmaktır.” ifadesinde kararsız olmasıdır (madde 15 $\bar{x}=3,01$). Benzer biçimde “Filistin-İsrail çatışması kıyamete kadar sürebilir.” (madde 13 $\bar{x}=2,82$) ve “Barış sağlandıktan sonra, iki ülke arasında ekonomik ve sosyal bağlar kurulmasını Müslümanlar güvenilmez olduğu için desteklemem.” (madde 12 $\bar{x}=1,86$) ifadelerinin merkezi eğilim istatistiklerinin düşük çıkması, katılımcıların Filistin-İsrail çatışmasının İslâm zemininde çözülebilir olduğu kanaatine sahip olduklarını düşündürmektedir.

Tablo 4. Çatışma algısı ölçeği milliyetçi algı alt boyutu maddelerinin merkezi eğilim istatistikleri.

	Ortalama	Standart Sapma
Milliyetçi algı alt boyutu		
15. Barış sağlandıktan sonra Arap Filistin halkı tam haklara sahip bir devlete kavuşursa, iki ülke arasında ekonomik ve sosyal bağlar kurulmasını desteklerim.	3,23	1,30
13. İsrail-Filistin sınırlarının hiçbir İsrailiye veya Filistinliye hak kaybı yaşatmadan 1967 şekline geri çevrilmesi gerekir.	3,15	1,21
1. Filistin'deki çatışmalar, Arap-Siyonist (milliyetçi Yahudiler) çatışmasıdır.	3,11	1,30
3. Kudüs meselesi, Kudüs'ün Arap halkının ulusal başkenti olmasıyla ilgilidir.	2,90	1,22

2. Kudüs meselesi, Kudüs'ün Siyonistlerin ulusal başkenti olmasıyla ilgilidir.	2,90	1,26
12. Bölgede gelecekte milliyetçi yönelime sahip bir devlet kurulmalıdır.	2,88	1,32
18. Yirminci yüzyılın başlarında Yahudiler, milliyetçi gerekçelerle Filistin'e göç etmiştir.	2,87	1,13
9. İsrail veya Filistin toprakları Arapların topraklarıdır.	2,82	1,32
7. Filistin topraklarında gelecekte, bir Arap devleti kurulacaktır.	2,74	1,26
8. Filistin'de yaşanan çatışmaların tarafları Araplar ve Siyonistlerdir.	2,69	1,32
5. Filistin toprakları, Araplara ait olduğu için önemlidir.	2,68	1,36
16. Barış sağlandıktan sonra, Siyonist bir Yahudi devleti tam haklara kavuşursa iki ülke arasında ekonomik ve sosyal bağlar kurulmasını desteklerim.	2,53	1,35
14. Diğer ülkelere yayılmış Filistinli mültecilerin Filistin'e geri dönüşü çok üzücü bir olaydır.	2,51	1,28
11. Dünyaya yayılmış Siyonistlerin Filistin'e geri dönüş hakkında ödün verilemez.	2,50	1,29
17. İsrail devleti, Yahudi halkının ulusal devleti olarak tanınırsa Filistin-İsrail çatışması bitebilir.	2,20	1,12
4. Filistin toprakları, Siyonistlere ait olduğu için önemlidir.	2,15	1,18
6. Filistin topraklarında gelecekte, bir Siyonist devlet kurulacaktır.	2,15	1,19
10. İsrail veya Filistin toprakları Siyonistlerin topraklarıdır.	2,06	1,15

(1 – Kesinlikle Katılmıyorum, 5 – Kesinlikle Katılıyorum)

Tabloya incelendiğinde katılımcıların genel olarak Filistin-İsrail çatışmasını milliyetçi düşünce zemininde algılamadıkları yahut milliyetçilik zemininde algılamakta daha çok kararsız oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneğin katılımcılar, "Barış sağlandıktan sonra Arap Filistin halkı tam haklara sahip bir devlete kavuşursa, iki ülke arasında ekonomik ve sosyal bağlar kurulmasını desteklerim." ifadesine orta düzeyde bir katılım göstermiş olsa da (madde 15 $\bar{x}$ = 3,23), kararsızlık eğiliminin baskın olduğu söylenebilir. Benzer biçimde "Filistin'deki çatışmalar, Arap-Siyonist (milliyetçi Yahudiler) çatışmasıdır." (madde 1 $\bar{x}$ = 3,11), çatışmanın milliyetçilik boyutunda katılımcıların kararsız bir kanaate sahip olduklarını desteklemektedir. "Filistin toprakları, Siyonistlere ait olduğu için önemlidir." (madde 4 $\bar{x}$ = 2,15); "Filistin topraklarında gelecekte, bir Siyonist devlet kurulacaktır." (madde 6 $\bar{x}$ = 2,15) ve "İsrail veya Filistin toprakları Siyonistlerin topraklarıdır." (madde 10 $\bar{x}$ = 2,06) ifadelerine katılımın azlığı katılımcıların Siyonist bakış açısına olan mesafelerini ve çatışmayı Yahudi ve Arap milliyetçiliği özelinde algılamadıkları kanaatini güçlendirmektedir.

Tablo 5. Çatışma algısı ölçeği maddî algı alt boyutu maddelerinin merkezi eğilim istatistikleri.

	Ortalama	Standart Sapma
Maddî algı boyutu		
5. Filistin toprakları, siyasi ve stratejik açıdan önemlidir.	3,78	1,07
9. Savunulabilir sınırlar, suya erişim hakkı ve sınır komşuluğu, Filistin-İsrail çatışmasında ödün verilemeyecek konulardır.	3,62	1,16
12. Hayatî su kaynaklarına ve ana yollara sahip önemli bölgeleri Yahudilere terk etmek çok üzücü bir olaydır.	3,57	1,33
2. Filistin'deki çatışmalar, kaynak, toprak ve çıkar çatışmasıdır.	3,57	1,33
16. Düşmanla savaşmak, hayatî kaynakları ve arazileri gelecek nesiller adına korumak ve geliştirmek için savaşımdır.	3,52	1,25
10. Gelecekte bölgede, millî veya dînî karakterine bakılmaksızın yüksek yaşam kalitesini sürdürebilen güçlü bir devlet kurulmalıdır.	3,45	1,35
3. Kudüs meselesi, Kudüs'ün bağımsız Filistin devletinin başkenti olmasıyla ilgilidir.	3,42	1,22
14. Yirminci yüzyılın başlarında Yahudiler, stratejik değeri olan bir devlet elde etmek istedikleri için Filistin'e göç etmiştir.	3,29	1,18
6. Filistin topraklarında gelecekte, dînî ve millî kimliğine bakılmaksızın güçlü ortak bir devlet kurulacaktır.	2,97	1,22
13. Filistin-İsrail çatışması, hayatî kaynakları ve toprakları adil şekilde paylaştıran bir anlaşma sağlanırsa bitebilir.	2,97	1,34

1. Barış sağlandıktan sonra, iki ülke arasında ekonomik ve sosyal bağlar kurulmasını koşulsuz desteklerim.	2,88	1,32
7. Filistin'de yaşanan çatışmaların tarafları Filistinliler ve İsraililerdir.	2,84	1,40
15. Düşmanla savaşmak, maddî çıkarlar için savaşmaktır.	2,68	1,28
4. Kudüs meselesi, Kudüs'ün bağımsız İsrail devletinin başkenti olmasıyla ilgilidir.	2,46	1,25
11. İsrail-Filistin sınırlarının ülke zengin ve müreffeh olduğu sürece bir önemi yoktur.	2,29	1,14
8. İsrail veya Filistin toprakları İsrail vatandaşlarının topraklarıdır.	1,90	1,14
(1 – Kesinlikle Katılmıyorum, 5 – Kesinlikle Katılıyorum)		

“Filistin toprakları, siyasî ve stratejik açıdan önemlidir.” ifadesine katılımın yüksek olması (madde 5 $\bar{x}$ = 3,78) katılımcıların Filistin'deki çatışmayı yalnızca dînî boyutuyla değil aynı zamanda jeostratejik boyutuyla da algılamaya eğilimli olduklarını göstermektedir. Benzer biçimde hayati öneme sahip stratejik unsurlar olarak suya (madde 9 $\bar{x}$ = 3,62), ana yollara (madde 12 $\bar{x}$ = 3,57) erişimin sağlanması hususlarına katılım oranlarının ortalamasının üstünde olması söz konusu kanaati güçlendirmektedir. Diğer taraftan “Filistin'deki çatışmalar, kaynak, toprak ve çıkar çatışmasıdır.” (madde 2 $\bar{x}$ = 3,57) maddesine orta düzey katılım, çatışmanın zeminindeki sebepler arasında maddî çıkar ilişkilerinin olduğuna yönelik bir algının bulunduğunu düşündürmektedir. Katılımcıların “Düşmanla savaşmak, hayatî kaynakları ve arazileri gelecek nesiller adına korumak ve geliştirmek için savaşmaktır.” ifadesine yönelik orta düzey katılımı (madde 16 $\bar{x}$ = 3,52) çatışmanın altında dünyevî ihtiyaçların da olduğu algısını kabul eder gördüklerini söylemeyi mümkün kılmaktadır. Her ne kadar katılımcılar gelecekte bölgede millî ve dînî karakterine bakılmaksızın bir devlet kurulması gerektiği fikrine ılımlı olsa da (madde 10 $\bar{x}$ = 3,45), söz konusu devletin ortak bir yönetim biçimine sahip olması hususunda aynı katılım oranları ortaya çıkmamıştır (madde 6 $\bar{x}$ = 2,97; madde 13 $\bar{x}$ = 2,97). Benzer şekilde katılımcıların söz konusu çatışmayı bir vatandaşlık meselesi olarak (madde 7 $\bar{x}$ = 2,84; madde 8 $\bar{x}$ = 1,90) hatta “İsrail-Filistin sınırlarının ülke zengin ve müreffeh olduğu sürece bir önemi yoktur.” ifadesinden anlaşıldığı üzere muhtemel ortak devletin refah seviyesiyle ilgili olarak (madde 11 $\bar{x}$ = 2,29) algılamadıklarını söylemek de mümkündür.

5.1. Cinsiyete Göre Haber Okuryazarlığı ve Çatışma Algısı

Tablo 6. Ölçeklerin ve alt boyutların cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre t testleri.

Ölçekler ve alt boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	s	t	s	p
Haber okuryazarlığı	Kadın	1	3	,	-1,862	388	0,63
		86	,46	60			
	Erkek	2	3	,			
Öz yeterlilik	Kadın	1	3	,	-1,725	388	0,85
		86	,89	58			
	Erkek	2	4	,			
Eleştirel performans	Kadın	1	2	,	-1,350	388	0,178
		86	,92	92			
	Erkek	2	3	1			
Çatışma algısı	Kadın	1	2	,	-1,984	388	0,48
		86	,90	39			
	Erkek	2	2	,			
Dînî algılama	Kadın	1	3	,	-1,368	388	0,172
		86	,09	55			
	Erkek	2	3	,			
Milliyetçi algılama	Kadın	1	2	,	-1,352	388	0,177
		86	,63	57			

	Erkek	2 04	2 ,71	, 59			
	Kadın	1 86	3 ,03	, 48			
Maddî algılama	Erkek	2 04	3 ,12	, 57	1,714	3 88	0, 087

Haber okuryazarlığı ve çatışma algısı seviyelerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmeyi yönelik olarak bağımsız gruplar t-testi analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda cinsiyet ile ne haber okuryazarlığı ($t=-1,862$; $p=0,63$), ne de haber okuryazarlık ölçeği alt boyutları olan öz yeterlilik ($t=-1,725$; $p=0,850$) ve eleştirel performans ($t=-1,350$; $p=0,178$) arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı ortaya çıkmıştır. Benzer biçimde cinsiyet değişkeni ile çatışma algısı ($t=-1,984$; $p=0,48$) ve çatışma algısı ölçeğinin alt boyutları arasında (dînî $t=-1,368$; $p=0,172$; milliyetçi $t=-1,352$; $p=0,177$; maddî $t=-1,714$; $p=0,087$) anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir.

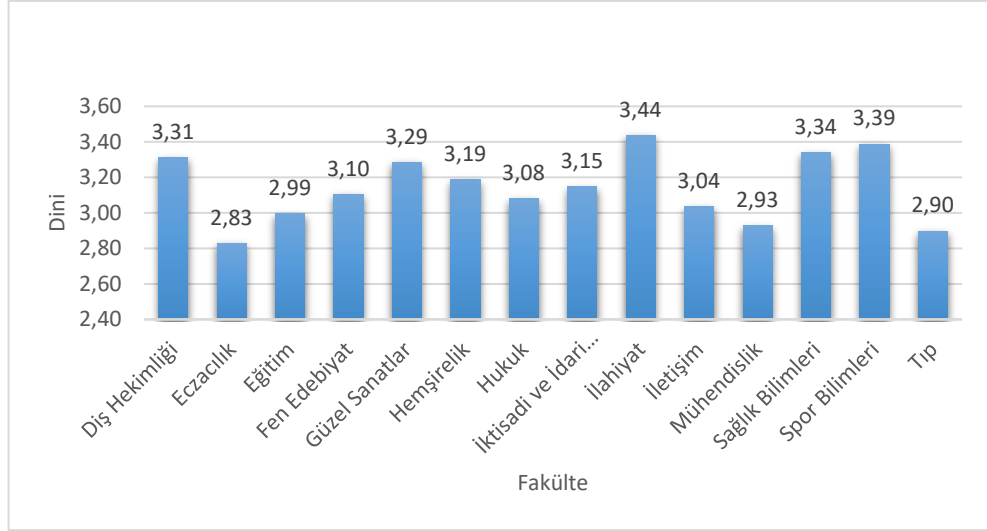
5.2. Fakülteye Göre Haber Okuryazarlığı ve Çatışma Algısı

Tek yönlü varyans testi ile (One-Way Anova) fakülte değişkenine göre haber okuryazarlığı ve çatışma algısının farklılaşıp farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Analiz sonucunda, haber okuryazarlığının ($F=0,906$; $p=0,546$) ve öz yeterlilik alt boyutunun ($F=0,833$; $p=0,625$) katılımcıların fakültesine göre değişiklik göstermediği ancak haber okuryazarlığı alt boyutu olan eleştirel performansın ($F=1,774$; $p=0,045$) zayıf da olsa istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bahsi geçen anlamlı farklılığın hangi fakülteler arasında olduğunu tespit etmek için Games-Howell post hoc analizi yapılmıştır. Buna göre eleştirel performansta İletişim Fakültesi öğrencileri ile Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında ($md=,87377$; $p=0,22$) anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Farklı bir ifadeyle İletişim Fakültesi öğrencilerinin eleştirel performans düzeyleri Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin eleştirel performans düzeyinden yüksektir.

Benzer şekilde çatışma algısının¹ ($p=0,04$), maddî alt boyut hariç ($p=0,91$), dînî ($p=0,00$) ve milliyetçi algılama ($p=0,006$) alt boyutlarının fakülte değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturduğu tespit edilmiştir. Söz konusu anlamlı farklılıkların hangi alt boyutlarda ve hangi fakülteler arasında olduğunu tespit etmek için yukarıda olduğu gibi Games-Howell post hoc analizi yapılmıştır. Buna göre çatışma algısında: Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri ile Eczacılık Fakültesi öğrencileri ($md=,32890$; $p=0,40$) ve Mühendislik Fakültesi öğrencileri ($md=,38475$; $p=0,12$) arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Diğer taraftan Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencileri ile Mühendislik Fakültesi öğrencileri ($md=,38627$; $p=0,23$) arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Dînî alt boyutta: Eczacılık Fakültesi öğrencileri ile İlahiyat ($md=-,60893$; $p=0,10$), Sağlık Bilimleri ($md=-,51106$; $p=0,44$) ve Spor Bilimleri ($md=-,55849$; $p=0,15$) öğrencileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Farklı bir deyişle İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Filistin-İsrail çatışmasını dînî esaslı olarak algılama eğiliminin olduğunu söylemek mümkündür.

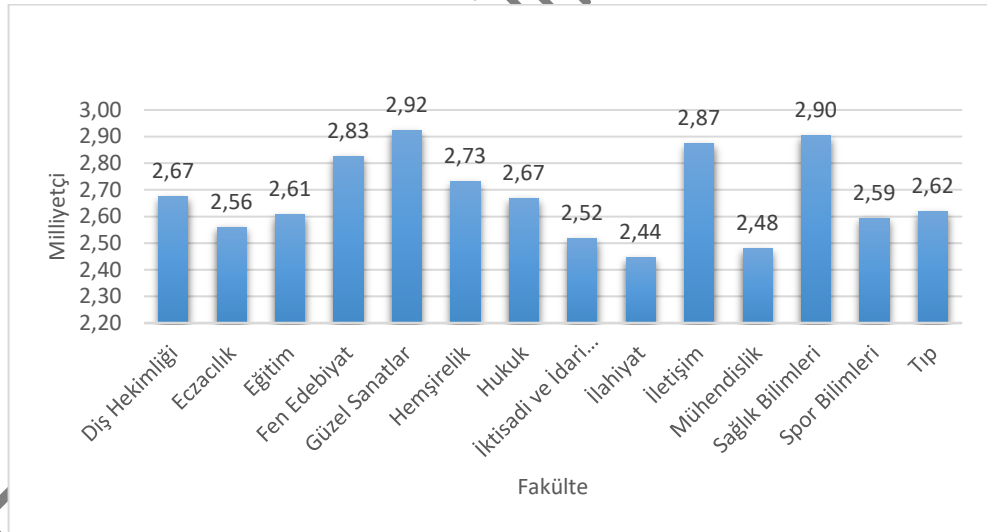
¹ Homojenlik testinin sonucunda 0,05ten küçük varyans değerleri ortaya çıktığından raporlamada Welch analizinin sonuçlarına yer verilmiş, gruplar arasındaki anlamlı farklılıkların tespit edilmesi için ise Games-Howell analizi yapılmıştır.

Grafik 1.Çatışma algısı dînî alt boyut maddelerine verilen cevapların ortalaması

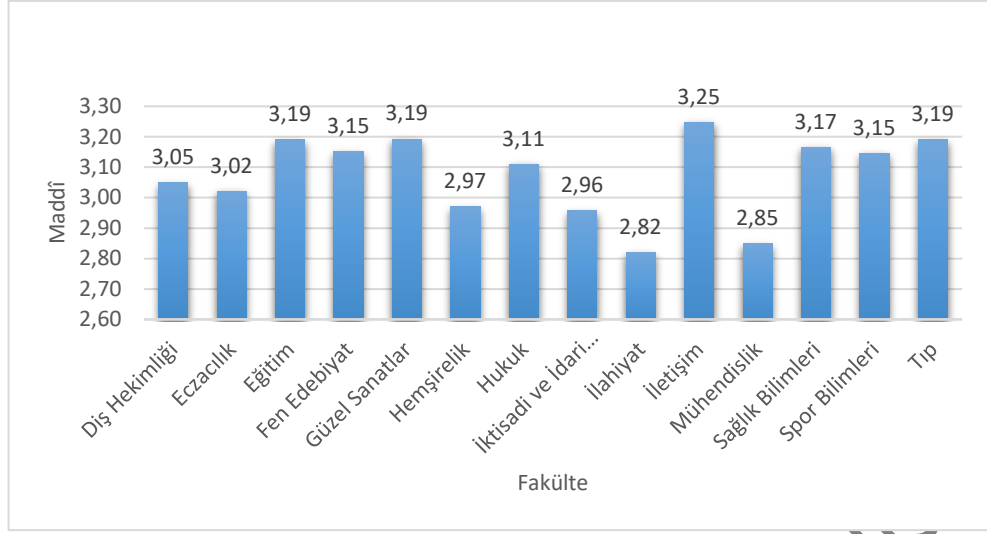
Yukarıdaki grafikte dînî alt boyutu maddelerine katılımcıların fakültelerine bağlı olarak verdikleri cevapların ortalamaları görülmektedir. Söz konusu grafikte görüldüğü gibi İlahiyat, Dış Hekimliği ve Spor Bilimleri Fakültelerinin öğrencileri nispeten çatışmayı din esaslı algılamaya yakinken, Eczacılık, Mühendislik ve Tıp Fakültesi öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine nazaran çatışmayı çok daha az dînî esaslı algılamaktadır.

Milliyetçi alt boyut ile fakülte türü arasında welch analizi anlamlı bir sonuç olduğunu gösterse de ($P= 0,006$) Games-Howell post hoc analizinde hangi gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenememiştir. Ancak aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi İlahiyat ve Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ilgili çatışmayı diğerlerine nazaran milliyetçilik boyutundan uzak algıladıklarını söylemek mümkündür.

Grafik 2. Çatışma algısı milliyetçi alt boyut maddelerine verilen cevapların ortalaması

Her ne kadar maddî boyut ve fakülte arasında yapılan tek yönlü varyans analizi istatistiki açıdan anlamlı bir sonuç vermemiş olsa da aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere bilhassa İlahiyat ve Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin Filistin-İsrail çatışmasını maddî unsurlardan uzak düşündükleri görülmektedir. Bununla birlikte haber okuryazarlığı eleştirel performans düzeyi yüksek olan İletişim Fakültesi öğrencilerinin Filistin-İsrail çatışmasını diğerlerine nazaran zayıf da olsa maddî unsurlar zemininde algılamaya eğilimli oldukları dikkate değerdir.

Grafik 3. Çatışma algısı maddî alt boyut maddelerine verilen cevapların ortalaması

5.3. Haber Okuryazarlığı ve Çatışma Algısı

Korelasyon analizi ile katılımcıların haber okuryazarlık düzeyleri -alt boyutları ile çatışma algısı düzeyleri- alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı test edilmiştir. Buna göre katılımcıların haber okuryazarlığı ile çatışma algısı arasında zayıf düzeyde pozitif ($r = 0,144$) ve anlamlı ($p = 0,004$) bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7. Haber okuryazarlığı ve çatışma algısı korelasyon analizi.

	Haber okuryazarlığı	Çatışma algısı
Haber okuryazarlığı	Pearson Correlation	1
	Sig. (2-tailed)	,144
	N	390

Ölçeklerin alt boyutları arasında yapılan korelasyon testinde ise öz yeterlilik alt boyutu ile çatışmanın maddî algılanması arasında zayıf düzeyde pozitif ($r = 0,144$) ve anlamlı ($p = 0,004$) bir ilişki olduğu, eleştirel performans ile çatışmanın dînî algılanması arasında yine zayıf düzeyde pozitif yönlü ($r = 0,130$) anlamlı ($p = 0,10$) bir ilişki olduğu görülmüştür. Öz yeterlilik alt boyutu ile çatışmanın dînî ve milliyetçi zeminde algılanması arasında, benzer şekilde eleştirel performans ile çatışmanın millî ve maddî algılanması arasında herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 8. Haber okuryazarlığı alt boyutları ile çatışma algısı alt boyutları korelasyon analizi

		Dînî	Millî	Maddî
Öz yeterlilik	Pearson Correlation	,059	,049	,144**
	Sig. (2-tailed)	,243	,337	,004
	N	390	390	390
Eleştirel performans	Pearson Correlation	,130*	,068	,073
	Sig. (2-tailed)	,010	,183	,149
	N	390	390	390

6. TARTIŞMA ve SONUÇ

Çalışmada uygulanan haber okuryazarlığı ölçeğinin merkezi eğilim istatistikleri katılımcıların haber okuryazarlık düzeylerinin oldukça yüksek olduğunu ortaya koymuştur, söz konusu bulgular üniversite öğrencilerini örneklem olarak alan ve bu çalışmayla aynı haber okuryazarlık ölçeğini kullanan Ateşgöz'ün (2023: 1075-80) çalışmasıyla uyumludur, zira Ateşgöz bu çalışmada olduğu gibi katılımcıların öz yeterlilik düzeyini yüksek bulmuştur, eleştirel performans düzeylerini ise düşük bulmuştur. Bu çalışmada tespit edilen haber okuryazarlığı ölçeğinin merkezi eğilim istatistikleri, katılımcıların öz yeterliliklerinin (en düşük madde $\bar{x}$ = 3,67, en yüksek madde $\bar{x}$ = 4,17) eleştirel performanslarına (en düşük madde $\bar{x}$ = 2,74 en yüksek madde $\bar{x}$ = 3,29) göre yüksek olduğunu göstermiştir. Ateşgöz'ün çalışmasında olduğu gibi bu çalışmada da cinsiyet değişkenine göre haber okuryazarlığı düzeyinde bir farklılık tespit edilmemiştir. Bununla birlikte söz konusu çalışmada Tıp Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencilerini haber okuryazarlık seviyesinin düşük, Hukuk ve İletişim Fakültesi öğrencilerinin diğerlerine nazaran yüksek çıkmıştır. Bu çalışmada ise haber okuryazarlığı toplamı ve öz yeterlilik alt boyutu açısından fakülteler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Diğer taraftan eleştirel performans alt boyutu açısından fakülteler arasında zayıf da olsa anlamlı bir farklılık görülmüştür. Buna göre İletişim Fakültesi öğrencilerinin eleştirel performans düzeylerinin diğer fakültelere göre yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışmayı literatürdeki benzerlerinden ayıran esas nokta katılımcıların haber okuryazarlığı düzeyi ve biçimi ile çatışma algısı düzeyi ve biçimini karşılaştırmasıdır. Literatürde benzer bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Çalışma üniversite öğrencisi olan katılımcıların fakültelerine bağlı olarak Filistin-İsrail çatışmasını algılama biçimlerinin değiştiğini göstermiştir. Buna göre Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin Filistin-İsrail çatışmasına yönelik algılarının diğerlerine nazaran daha yüksek çıkması dikkat çekicidir. Diğer taraftan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin söz konusu çatışmayı daha çok dînî esaslı, İletişim Fakültesi öğrencilerinin ise maddî esaslı algılamaya diğerlerine nazaran daha eğilimli olması İlahiyat ve İletişim Fakültelerinde verilen eğitimle uyum görünmektedir.

Diğer taraftan katılımcıların çatışma algısı düzeyi ile haber okuryazarlık düzeyleri arasında zayıf düzeyde pozitif ($r = 0,144$) ve anlamlı ($p = 0,004$) bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öz yeterlilik alt boyutu ile çatışmanın maddî algılanması arasında ($r = 0,144$; $p = 0,004$) ve eleştirel performans ile çatışmanın dînî algılanması arasında ($r = 0,130$; $p = 0,10$) zayıf düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Çalışmanın amaçlarından biri katılımcıların haber okuryazarlık düzeylerini tespit edebilmek ise de, esas amaç güncelliğini koruyan Filistin-İsrail çatışmalarının algılanma biçim(leri) ile haber okuryazarlığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmektir. Bulgular katılımcıların haber okuryazarlığı öz yeterlilik ve eleştirel performans alt boyutlarının her ikisinde ve toplamda yüksek çıktığını (her ne kadar öz yeterlilik eleştirel performanstan nispeten daha yüksek olsa da) göstermiştir. Bununla birlikte çatışma algısı, maddî alt boyut hariç, dînî ve milliyetçi alt boyutlarının fakülte değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklara sahip olduğu görülmüştür. Buna göre İlahiyat, Diş Hekimliği ve Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri Filistin-İsrail çatışmasını din esaslı algılamaya yakinken, İletişim Fakültesi öğrencilerinin zayıf da olsa maddî esaslı algılamaya eğilimli olmaları dikkat çekicidir. Diğer taraftan fen bilimleri ve sosyal bilimler sahasında eğitim gören öğrenciler arasında ciddi bir farklılık tespit edilmemiştir. Bunların yanı sıra katılımcıların genel olarak haber okuryazarlık düzeyi ile çatışma algısı düzeyi arasında zayıf düzeyde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu da görülmüştür.

Çalışmanın her ne kadar evren, katılımcı sayısı ve anket yönteminin teknik ve teorik birtakım eksiklikleri bakımından sınırlılıkları olsa da uzun soluklu bir çatışma olarak Filistin-İsrail meselesini haber okuryazarlığı ve çatışma algısı zemininde konu edinmesiyle literatüre pratik bir fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda kendisinden sonra yapılacak yöntem üçgenlemesine ve örneklem genişliğine sahip benzer çalışmalara yol açacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ada, N. (2013). "Örgütlerde Çatışma Nedenleri ve Çözüm Önerileri: Bir Literatür Çalışması". *International Journal of Social Science*, 6(1), 59-74.
- Akdağ, M. ve Karahan, M. (2004). "Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Eğitim ve Bilim*, 29(134).
- Akyüz, S. S., Gülnar, B. ve Kazaz, M. (2021). "Yeni Medyada Haber Güvenilirliği Sorunu: Üniversite Öğrencilerinin Sahte/Yalan Haberlere Yönelik Doğrulama Refleksleri". *Opus International Journal of Society Researches*, 17(36), 2816-2840.
- Altun, A. (2008). "Türkiye'de Medya Okuryazarlığı". *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 16, 30-34.
- Ashley, S. (2020). *News Literacy and Democracy*. New York -London, Routledge.
- Ashley, S., Adam, M. ve Stephanie, C. (2013). "Developing a News Media Literacy Scale", *Journalism & Mass Communication Educator*, 68(1), 7-21.
- Association of College and Research Libraries. (1989). "Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. (07.5. 2024), <https://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>.
- Ateşgöz, K. (2023). "Haber Medyası Okuryazarlığı Düzeylerinin İncelenmesi: Çukurova Üniversitesi Örneği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 1059-95.
- Avşar, Z. (2014). "Medya Okuryazarlığı". *İletişim ve Diplomasi*, (2), 5-17.
- Aytaş, G. ve Kaplan, K. (2017). "Medya Okuryazarlığı Bağlamında Yeni Okuryazarlıklar". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 291-310.
- Barron, J. (2017). "In an Era of Fake News, Teaching Students to Parse Fact From Fiction - The New York Times". (10.11.2022), <https://www.nytimes.com/2017/03/20/nyregion/fake-news-brooklyn-middle-school.html>.
- Benkler, Y., Faris, R., ve Roberts, H. (2018). *Network Propaganda: Manipulation, Disinformation, and Radicalization in American Politics*. Oxford University Press.
- Best, A., Hanhimäki, J. M., Maiolo, J. A. ve Schulze, K. E. (2020). *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Beşikci, S., ve Çelikkol, Ş. (2024). "Sosyal Medya Haberlerine Güven ve Doğrulama: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Saha Araştırması". *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(47), 263-288.
- Blakeslee, S. (2004). "The CRAAP Test", *Loex Quarterly*, 31(3), 6-7.
- Burroughs, S., Brocato, K., Hopper, P. F. ve Sanders, A. (2009). "Media Literacy: A Central Component of Democratic Citizenship". *In The Educational Forum*, 73/2, 154-167
- Cengiz, Ö. (2023). "Haber okuryazarlığı: Gelenek, kuram, yaklaşım". *Haber Kuramları ve Haberin Dönüşümü*, (Ed: E. Şentürk Kara ve O. Kocabaş), 151-74, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu tarihi*, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Çalık Topuz, Z. ve Arafat, M. (2023). "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 78(2), 357-80.
- Çömlekçi, M. F. (2019). "Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Haber Doğrulama Platformlarının Pratikleri". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(3), 1549-1563.
- De Dreu, C. K. W. (1997). "Productive conflict: The importance of conflict management and conflict issue". *Using conflict in organizations*, (Ed: C. K. W. De Dreu ve E. Van de Vliert), 9-22, Sage Publications
- Fielding, J. A. (2019). Rethinking CRAAP: Getting Students Thinking Like Fact-Checkers in Evaluating Web Sources. *College & Research Libraries News*, 80(11) 620-622.
- Fleming, J. (2014). "Media Literacy, News Literacy, or News Appreciation? A Case Study of the News Literacy Program at Stony Brook University", *Journalism & Mass Communication Educator*, 69(2), 146-65.
- Göze, E. (1995). *Siyonizm'in ve İsrail'in Kurucusu Theodor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdülhamit, Boğaziçi Yayınları*, İstanbul.

- Güdekli, İ.A., Deren Van Het Hof, S., Eser, M.T. ve Oruç, M.S. (2022). "News Media Literacy Scale: Validity and Reliability". *Journal of Economy Culture and Society*, 0(65), 61-80.
- Higdon, N. (2020). *The Anatomy Of Fake News: A Critical News Literacy Education*, University of California Press.
- Hobbs, R. (2010, August). "News Literacy: What Works And What Doesn't". *Association for Education in Journalism and Mass Communication Conference*, Colorado
- Hocker, J. L. ve Wilmot, W. W. (2018). *Interpersonal conflict* (Vol. 1, No. 3). New York, NY: McGraw-Hill Education.
- Jones-Jang, S. M., Mortensen, T. ve Liu, J. (2021). "Does Media Literacy Help Identification of Fake News? Information Literacy Helps, but Other Literacies Don't", *American Behavioral Scientist*, 65(2), 371-388.
- Jowett, G. S. ve O'donnell, V. (2018). *Propaganda & Persuasion*. Sage publications.
- Kalan, Ö. G. (2010). "Medya Okuryazarlığı ve Okul Öncesi Çocuk: Ebeveynlerin Medya Okuryazarlığı Bilinci Üzerine Bir Araştırma". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(39), 59-73.
- Karaman, M. K. ve Karataş, A. (2009). "Öğretmen Adaylarının Medya Okuryazarlık Düzeyleri". *İlköğretim Online*, 8(3), 798-808.
- Kasalak, K. (2016). "İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 65-78.
- Kavaklı, N. (2019). "Yalan Haberle Mücadele ve İnternet Teyit/Doğrulama Platformları". *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 663-682.
- Kesgin, Y. ve Ünlü, D. G. (2021). "COVID-19 Aşısı ve Yalan Haber: Aşılama Öncesinde Bireylerin Yalan Haber İçeriklerini Fark Etme, Takip Etme ve Teyit Etme Eğilimlerinin Belirlenmesi". *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (35), 32-55.
- Khatib, I., Canetti, D. ve Rubin, A. (2018). "Conflict Perception: A New Scale With Evidence from Israel and Palestine", *International Journal of Conflict Management*, 29(3), 376-397.
- Kocabaş, O. 2022. "Hakikate 'Tıklamak': Hakikat Sonrası Durum ve Okuryazarlık". *Dijital Medya Okuryazarlığı*, (Ed. E. Şentürk Kara ve N. S. Çetin), 35-81, Nobel Akademik, Ankara
- Kocabaş, O., (2023). Gerçeğe Odaklanmanın Eleştirel ve Bütüncül Bir Yolu Olarak Haber Okuryazarlığı, *Dijital Çağda Okuryazarlığı*, 73-92, Nobel Akademik, Ankara
- Kurpiel, S. (2021). "Research Guides: Evaluating Sources: The CRAAP Test", (03.10.2022), <https://researchguides.ben.edu/c.php?g=261612&p=2441794>
- Kurt, A. ve Kürüm, D. (2010). "Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 20-34.
- Kutlu, A. ve Doğan, E. (2020). "Kesin Bilgi, Yayılm: Hakikat Sonrası Çağda Yalan Haberlere İlişkin Y Kuşağının Tutum ve Davranışları". *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* (34), 83-101.
- Lugalambi, G. W. (2012). "Deepening Democracy Through News Literacy: The African Experience". *News Literacy: Global Perspectives For The Newsroom And The Classroom*, (Ed.P. Mihailidis), 161-79, Peter Lang, New York
- Maksi, A., Ashley, S. ve Craft, S. (2015). "Measuring News Media Literacy". *Journal of Media Literacy Education*, 6(3), 29-45.
- Malik, M. M., Cortesi, S. ve Gasser, U. (2013). "The challenges of defining news literacy". *Berkman Center Research Publication*, (2013-20).
- Martínez-López, J. Á., Molina Cano, J., Munuera Gómez, P. ve Silva, A. M. C. e. (2022). "Analysis of the Perception of Conflict and Its Positive Resolution in University Students". *Social Sciences*, 11(11), 529.
- McCombs, M. E. ve Reynolds, A. (2009). "How The News Shapes Our Civic Agenda" *Media Effects: Advances In Theory And Research, Communication Series* (Ed. J. Bryant ve M. B. Oliver), 1-16, Routledge, New York
- McCombs, M. E. ve Shaw, D. L. (1972). "The Agenda-Setting Function of Mass Media", *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176-187.

- Memiş, E. (2006). *İsrail Nereye Koşuyor*. Ekin Kitabevi, Ankara
- Mihailidis, P. (2012). "Introduction News Literacy In The Dawn of A Hypermedia Age", *News Literacy: Global Perspectives For The Newsroom And The Classroom*, (Ed.P. Mihailidis), 1-17, Peter Lang, New York
- Moeller, S. (2012). "News Literacy and The Courage to Speak Out", *News Literacy: Global Perspectives For The Newsroom And The Classroom*, (Ed.P. Mihailidis), 181-193, Peter Lang, New York
- Muasher, M. (2021). The EU's Passive Approach to the Palestinian-Israeli Conflict. Carnegie Europe.
- Onursoy, S. (2018). "Üniversite Gençliğinin Dijital Okuryazarlık Düzeyleri: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 989-1013.
- Oral, M. (2021). *Ortadoğu Denkleminde Filistin Sorunu*. Yeni İnsan Yayınevi.
- Önal, H. İ. (2007). "Medya Okuryazarlığı: Kütüphanelerde Yeni Çalışma Alanı." *Türk Kütüphaneciliği*, 21(3), 335-359.
- Özalp, İ. (1989). "Örgütlerde Çatışma". *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 81-114.
- Özdemir, N. (2018). "Okullarda Öğretmenlerin Yaşadığı Çatışma ve Çatışma Yönetim Stilleri". *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42(2), 93-116.
- Özkoç, Ö. (2009). "Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(03), 167-195.
- Potter, W. J. (2004). *Theory of media literacy: A cognitive approach*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications
- Ramsbotham, O., Miall, H. ve Woodhouse, T. (2011). *Contemporary Conflict Resolution*. Polity.
- RobbGrieco, M.ve Hobbs, R. (2013). *"A Field Guide to Media Literacy Education in The United States"*. Kingston, RI: Media Education Lab, University of Rhode Island.
- Sezgin Selçuk, G. (2019). "Tarama Yöntemi". (Ed: Haluk Özmen ve Orhan Karamustafaoğlu), *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*, 140-161, Pegem Akademi, Ankara
- Stony Brook University Center for News Literacy. (2016). "What Is News Literacy?", (10.11.2022), <https://www.centerfornewsliteracy.org/what-is-news-literacy/>.
- Şentürk Kara, E. ve Kocabaş, O. (Ed.) (2023). *Haber Kuramları ve Haberin Dönüşümü*, Nobel Akademi Yayınları, Ankara
- Tavakol, M.ve Dennick, R. (2011). "Making Sense of Cronbach's Alpha". *International Journal of Medical Education*, 2, 53-55.
- Tully, M., Maksl, A., Ashley, S., Vraga, E. K. ve Craft, S. (2022). "Defining And Conceptualizing News Literacy", *Journalism*, 23(8), 1589-1606.
- Uyanık, N. ve Yavuz, H. (2023). "Balfour Deklarasyonu'nun İlanı, Tepki ve Destekler". *Kastamonu İnsan ve Toplum Dergisi*, 1(2), 207-222.
- Vorderer, P., D. W. Park ve S. Lutz. (2019). "A History of Media Effects Research Traditions", (Ed: M. B. Oliver, A. A. Raney, ve J. Bryant) *Media Effects Advances in Theory And Research, Routledge Communication Series*, 1-15, Routledge, New York
- Vosoughi, S., Roy, D. ve Aral, S. (2018). "The Spread of True And False News Online", *Science*, 359(6380), 1146-1151
- Vraga, E. K., Tully, M., Maksl, A., Craft, S., ve Ashley, S. (2021a). "Theorizing News Literacy Behaviors", *Communication Theory*, 31(1), 1-21
- Vraga, E. K. ve Tully, M. (2021b). "News Literacy, Social Media Behaviors, and Skepticism Toward Information on Social Media". *Information, Communication & Society*, 24(2), 150-166.
- Wall Jr, J. A. ve Callister, R. R. (1995). "Conflict and Its Management". *Journal of management*, 21(3), 515-558.
- Wilmot, W. ve Hocker, J. L. (2017). *Interpersonal conflict*, McGraw-Hill Education.
- Yavuz, H. (2010). *Okuma Biçimleri*, Timaş Yayınları, İstanbul

Yücel, Ö. F. ve Aydın, A. (2022). "Yeni Medyada Toplum Merkezli Habercilik Anlayışı Olarak Yavaş Gazetecilik". *Yeni Medya*, (13), 354-375

Düzenlenmemiş Sürüm-First Published